

Alibiseren

1. Introductie

Als een leerkracht een kind aanspreekt op zijn gedrag is de reactie tegenwoordig vaak: „Maar hij deed het ook.”, wijzend op een ander kind. Kinderen willen niet meer worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid. Dat maakt het opvoeden steeds moeilijker omdat het steeds lastiger wordt tot een kind door te dringen tijdens een pedagogisch contact.

2. Omschrijving

Veel begrippen evolueren qua inhoud en gevoelswaarde. Kinderen anno 1980 dachten bij het woord *muis* vooral aan het diertje, terwijl kinderen anno 2000 het woord eerder associëren met computerhardware. Begrippen evolueren, maar kunnen ook devalueren.

Als taal gezien kan worden als een abstractie van de ontwikkeling van de mens als soort, dan dient devaluatie van begripsbetekenissen gezien te worden als een symptoom van de ontwikkeling van de mens als soort. Als men in de taal van kinderen een verandering van betekenisgeving vaststelt dan kan worden aangenomen dat er sprake is van een nieuw generatiekenmerk.

Een opvallend taalverschijnsel dat waargeno-

men kan worden sinds de negentiger jaren is de devaluatie van het begrip *sorry* en het daarbij behorende gebruik van de uitdrukking *ik deed het per ongeluk*.

Vroeger had *sorry* nog een betekenisinhoud van

Eerder gepubliceerd in Hervormd Nederland en Trouw

Kind moet serieus sorry leren zeggen

De jeugd groeit op in een 'sorry-cultuur', maar dat betekent niet dat zij verantwoordelijkheidsbesef krijgt bijgebracht. In tegendeel, kinderen bemoeien zich graag met anderen, maar zijn in afnemende mate aanspreekbaar op eigen gedrag. Opvoeders moeten weer beschaven.

Opvoeding

Luc Koning

In Trouw van 30 april werd in het kader van het opvoeddebat een

den, bij Wuustwezel aangereden. De bestuurder stante uit en reageerde het overgevolg van:

Niet alles per ongeluk

Kinderen die opgroeien in een sorrycultuur hebben overal excuses voor. Luc de Koning introduceert het begrip 'alibisering', een manier om onder de eigen aansprakelijkheid uit te komen. In de opvoeding moet meer aandacht komen voor het gedrag van kinderen en ze moeten er vooral op worden gewezen dat de mogelijkheid bestaat om keuzen te maken.

Al giscl wezt woo: Zijn De kinderen van 1980 dachten bij het woord *muis* vooral aan het diertje, terwijl kinderen anno 2000 dat woord eerder associëren met computerhardware. Begrippen evalueren qua inhoud en gevoelswaarde maar kunnen ook devalueren. Als taal gezien kan worden als een abstractie van de ontwikkeling van de mens als soort, dan dient devaluatie van begripsbetekenissen gezien te worden als een symptoom van de ontwikkeling van de mens.

spijt en berouw, maar het begrip is gedegradeerd tot een doodoener met een sterk automatismekarakter. Kinderen roepen nu bijna voordat ze iets gedaan hebben al: 'sorry.' Ook komt het voor dat kinderen bij een opvoedingsgesprek zeggen: 'Ik heb toch al sorry gezegd.' M.a.w. waarom moeten we nu nog praten?

Daarmee samenhangend is het gebruik van de uitdrukking: *ik deed het per ongeluk*. In de tv-uitzending Vet-VMBO van 2 mei 2001 was te zien dat er een ouderpaar en een leerling bij een leraar waren en het kind te horen kreeg dat de cijfers tegenvielen. De eerste reactie van de leerling tegen de leraar was: 'U bent te slap.' De schuld ligt dus niet bij de leerling zelf, maar wordt elders gezocht.

De attitude die ten grondslag ligt aan de devaluatie van *sorry* en *ik deed het per ongeluk* is de mentaliteit van de alibisering.

Alibisering is dan het aanvoeren van doodoeners die tot doel hebben onder de eigen aansprakelijkheid vandaan te komen. Varianten op de alibisering zijn ook verschijnselen als ontkennen, wijzen, verschuiven en escapisme.

Ontkennen is als je aangesproken wordt op ongewenst gedrag meteen zeggen: dat deed ik niet. Wijzen is de reactie bij ongewenst gedrag: maar hij deed het ook. Verschuiven is het volgende:

Bij het verlaten van een klas horen we een krakend geluid en zien we dat het kind op een op de grond liggende pen stapte. We roepen het kind terug en wijzen op de kapotte pen. Het kind reageert daarop met: die pen heb ik daar niet neergelegd.

Als we het kind wijzen op de redelijkheid dat als je dat merkt, dat je die pen dan gewoon op kunt pakken, reageert het kind met: 'Maar het is maar een pen van Heutink' (een schoollieferancier).

Escapisme is het verschijnsel van het ontvluchten van

jezelf en je helemaal op anderen richten. Leerkrachten zien dat in het toenemende verschijnsel van de bemoeizucht. De afgelopen tien jaar kan men een ontwikkeling in het onderwijs waarnemen waarbij kinderen zich voortdurend met anderen bemoeien, commentaar leveren op gedrag van anderen en vooral uitlachen en gedrag van anderen afkeuren. Kinderen willen niet aangesproken worden op het eigen gedrag, maar hebben wel een benadering ontwikkeld van voortdurend reageren op anderen.

Als Hermans in *Opvoeden in Nederland* vraagt aan ouders wat ze belangrijk vinden in de opvoeding, dan staat bovenaan; het bijbrengen van verantwoordelijkheidsbesef. Toch kan men vaststellen dat ouders op grote schaal falen bij het bijbrengen van verantwoordelijkheidsbesef.

3. Diagnose

Bij een kind waarbij u de indruk hebt dat uw opvoedingscontacten met het kind belemmerd worden door het alibiseren is het aan te bevelen gebruik te maken van de diagnostische vragenlijst op pagina 203.

4. Verklaring

Kinderen worden niet met de alibiseringsmentaliteit geboren. Ze worden zo gemaakt. Dat betekent dat kinderen in een cultuur opgroeien waarin alibisering tijdens het eerste paarse kabinet al aangeduid werd met de sorrycultuur.

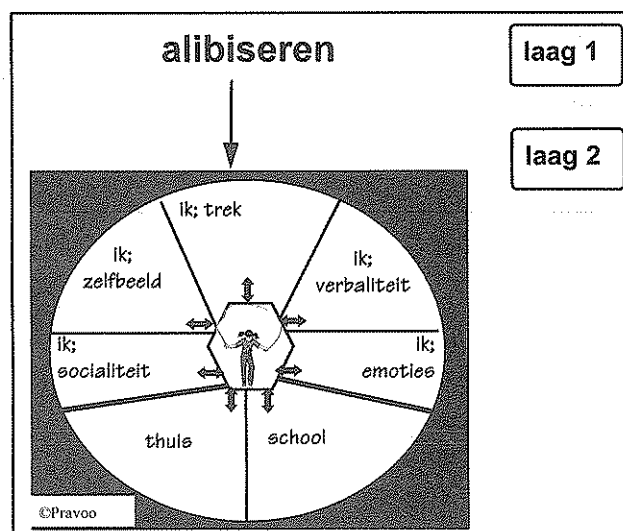
Toen staatssecretarissen faalden namen ze geen verantwoordelijkheid door op te stappen, maar boden ze excuses aan en bleven ze zitten.

Kinderen hebben die alibisering dus niet van een vreemde. Ze groeien op in die sorrycultuur. Drie jaar geleden werden we, toen we voorgesorteerd stonden, bij Wuustwezel aangereden. De bestuurder stapte uit en reageerde met: 'Ik deed het niet expres hoor.' Zo'n aanrijding is makkelijker te accepteren als de bestuurder zou zeggen: 'Het is echt dom van mij, ik heb zit-

Een extra diagnosetip

U kunt de specifieke diagnosemiddelen die bij dit orthobeeld horen gebruiken, maar u kunt ook de meer algemene diagnosemiddelen uit deze orthotheek hanteren. Zie daarvoor de opzet voor de gedragsdiagnose zoals weergegeven op pagina 21 t/m 40 en dan de diagnosemiddelen:

- diagnosezoekwijzer op pagina 22
- diagnosehulp 1 op pagina 29-33
- diagnosehulp 2 op pagina 34-36
- diagnosehulp 3 op pagina 37
- diagnosehulp 4 op pagina 38-40

Diagnostische vragenlijst Alibiseren

Naam/groep:.....

Geboortedatum:/ingevuld op:/ingevuld door:.....

Onderstreep wat van toepassing is en geef eventueel op de witregels toelichtingen/aanvullingen.

0. De situaties

Geef concrete situaties weer waarin het kind alibiseert. Dus concrete situaties waarin het wordt aangesproken op zijn/haar ongewenste gedrag en daar eigenlijk niet op wenst aangesproken te worden:

- 0.1 door: ja maar,..... te zeggen:
- 0.2 door: te vlot sorry te zeggen:
- 0.3 door te zeggen dat het per ongeluk ging:
- 0.4 door: op anderen te wijzen die het ook gedaan hebben :
- 0.5 door u niet aan te kijken:
- 0.6 door niet op u te reageren:
- 0.7 door u uit te lachen:
- 0.8. door u te tarten:
- 0.9 door anderen de schuld te geven:
- 0.10 door te liegen over de eigen bijdrage en alles te ontkennen:

1. Ik-trek

1.1 Het kind lijkt ook in andere situaties geen/nauwelijks een geweten te hebben zoals:

1.2 het kind vertoont agressiegedrag:

1.3 Het kind gedraagt zich uitdagend:

1.4 Het kind is ongehoorzaam:

1.5 Het kind steelt:

2. Ik-verbaliteit

2.1 Het kind heeft moeite zich verbaal te uiten:

3. Ik-zelfbeeld

3.1 Het kind heeft een onjuist zelfbeeld:
Zie voor de bepaling van het zelfbeeld bijlage 8.2 op blz. 370 en verder.

4. Ik-socialiteit

4.1 Het kind heeft tekorten op het gebied van de sociale vaardigheden:

4.2 Het kind lacht anderen uit:

4.3 Het kind lacht om het leed/verdriet van anderen:

5. Ik-emotionaliteit

5.1 Het kind heeft angsten:

5.2 Het kind heeft/toont nauwelijks emoties:

6. School

6.1 De relatie met de leerkracht is niet optimaal:

6.2 De relatie met de medeleerlingen is niet optimaal:

7. Thuis

7.1 Het kind krijgt thuis onvoldoende aandacht:

7.2 Het kind krijgt thuis te veel aandacht:

7.3 De opvoeders van het kind grijpen te weinig in:

7.4 De ouders alibiseren in contacten met de school ook:

7.5 De ouders geloven hun kind onvoorwaardelijk:

Aanvullende gegevens:

ten dromen.'

De reactie van Marco Bakker na zijn ongeluk was dat het aan de cruise-control lag. Als je problemen met je telefoon hebt, kom je in een van-het-kastje-naar-de-muur-systeem van KPN terecht waarin niemand aan durft te geven dat er fouten gemaakt zijn. Ook de abstracte structuur van overheidsinstanties kent een hoge mate van alibisering. Een moderne dooddoener is ook: de computer heeft een fout gemaakt.

Kinderen die in deze cultuur opgroeien, ontwikkelen dan ook een alibiseringsmentaliteit. Ze zien de moordenaars (volwassen mannen met zelf kinderen) van Tjoelker op de tv verklaren dat het toch door de alcohol komt, alsof de alcohol onafwendbaar op je afkomt en er geen ontkomen meer aan is en je er dus niets aan kunt doen.

Een symptoom van iets ernstigers

Alibiseren kan ook een kenmerk zijn van een ernstige gedragsstoornis zoals ODD, CD, een anti-sociale gedragsstoornis. In dat geval is het uitsluitend te werk gaan volgens dit orthobeeld onvoldoende en zult u ook andere benaderingen moeten combineren met de inhoud uit deze afdeling.

Zie over ODD pagina 521.

5. Begeleiding

Noteer de gekozen handelingsplaninhouden in het formulier op pagina 44.

5.1 Begeleiding; technieken

Bij de begeleiding van kinderen die alibiseren kunt u ook orthopedagogische technieken toepassen. Zie voor de opsomming pagina 49-118.

Bruikbaar voor deze kinderen zijn de basistechnieken:

- 0-1 visualiseren op pagina 51; laat het kind op plaatjes zien wat er steeds gebeurt. Het kind doet zelf iets, veroorzaakt zelf iets, is zelf schuldig aan iets, maar wil er niet over praten. Maak naast een visualisering van het ongewenste gedrag ook een visualisering van het gewenste gedrag, nl. iets doen en dan aangesproken worden en toegeven.
- 0-2 oefenen. Zie pagina 55. Oefen ook diverse concrete situaties en laat het kind oefenen wat het dan moet zeggen. Gewoon toegeven en luisteren naar de terechtwijzingen en aangeven wat het kan doen om die probleemsituatie te voorkomen.

Daarnaast zijn bruikbaar de volgende technieken:

- 3-1 individuele gesprekken, zie pagina 79
- 3-19 herinneren op pagina 105

5.2 Begeleiding; aanvullende mogelijkheden

5.2.1 Het probleem

Het probleem van de alibisering is dat het het pedago-

gisch handelen enorm belemmert. Als kinderen niet gewezen wordt op hun eigen verantwoordelijkheid en ze aanspreekbaar zijn op hun gedrag zal veel opvoedkundig handelen falen omdat het geen bijdrage kan leveren aan de zelfsturing. Een van de bronnen van de toename van probleemgedrag bij jongeren is te wijten aan de vicieuze cirkel van het alibiseren.

Kinderen vertonen de alibiseringsmentaliteit nu in hoge mate en volwassenen gaan daarin mee en andersom. Leerkrachten zeggen tijdens cursussen, als hen gewezen wordt op hun opvoedingstaak: Wie zijn wij om te zeggen hoe je kinderen op moet voeden. Of: wat voor zin heeft het om op school allerlei dingen op te gaan zetten als het thuis weer wordt afgebroken en ze in een geheel ander milieu terechtkomen?

Ouders laten het er ook steeds meer bij zitten. Iedereen die wil weten hoe het met het opvoeden van kinderen is gesteld hoeft geen boeken te lezen als *Opvoeden in Nederland* (Rispen/Hermans, e.a.), maar moet boodschappen gaan doen, ergens gaan eten of een dagje naar het strand gaan. Kinderen hebben geleerd dat ze macht hebben en maken daar gebruik van. Ze groeien op in onderhandelingsgezinnen: *Als je lief bent bij oma gaan we op de terugweg nog even bij McDonalds aan.*

En bij dit alles komt nog het syndroom van de luxe.

Dat is de vanzelfsprekendheid waarmee kinderen opgroeien dat het normaal is dat je alles hebt of zo snel mogelijk krijgt. Met dat hebben en krijgen zijn veel ouders en kinderen dagelijks bezig.

Veel tijd om over gedrag met de kinderen door te praten is er niet en als men moe is van het verkrijgen van luxegoederen gaat men tv. kijken. 85% van de kinderen in Rotterdam speelt/leest 's ochtends voor het schoolbegin niet, maar wordt wakker voor de tv.

Er zijn al kleuters die naar Goede Tijden Slechte Tijden kijken. Ze komen op school en de leerkracht probeert het dan nog met een verhaaltje over een zielig musje of een verdrietig olifantje, maar de kinderen hebben dan al heel wat anders meegemaakt in de middle-classgezinnen die hen worden voorgeschoteld.

Veel kinderen zijn verwend. In een onderwijsblad (Praxis-bulletin) is in 1998 een nieuw type kind geïntroduceerd, nl. het overgewenste verwend kind.

Zie daarover blz. 277, 613.

Het gevolg van al die ontwikkelingen is dat kinderen mondiger worden, materialistischer zijn, maar minder zelfstandig zijn en veel aandacht opeisen.

Een gevolg van de luxecultuur is gemakzucht. Kinderen krijgen veel en hoeven thuis ook steeds minder te doen.

Die gemakzucht is ook een bron van het sorry-roepen omdat dat kan voorkomen dat je weer over iets moet

praten of na moet denken en daar hebben veel kinderen geen zin in.

Alibisering gecombineerd met het luxesyndroom zijn de belangrijkste factoren die verklaringen kunnen zijn voor het ontstaan van de nieuwe mentaliteit van kinderen.

5.2.2 Waar zijn uw waarden en normen?

In deze afdeling van de orthotheek gaat het om een belangrijke waarde in het leven nl. het dragen van verantwoordelijkheid en het aanspreekbaar willen zijn op wat je doet. Die waarde is een belangrijk kenmerk van mensen met een sociale instelling. Het zorgt er voor dat anderen niet onnodig belast worden met beschuldigingen en schuldgevoelens. Het zorgt er ook voor dat mensen leerbaar zijn. Als je de verantwoordelijkheid neemt voor ongewenst gedrag of een ongewenste situatie dan ben je eerder bereid dingen bij te stellen en je eigen gedrag te wijzigen. Kinderen die alibiseren zijn veel minder opvoedbaar dan kinderen die weten dat ze een bijdrage geleverd hebben aan een ontstane situatie. Mensen met verantwoordelijkheidsbesef maken de wereld meer leefbaar en meer menselijk. In deze update gaat het om een belangrijke waarde. Voor leerkrachten die deel uit maken van een schoolgemeenschap is het belangrijk om ongeveer drie belangrijke waarden of normen te kiezen waarmee men de kleur aan kan geven van hun schoolconcept. In de samenleving is er een wens dat scholen de kinderen confronteren met waarden en normen en hen belangrijke waarden en normen bijbrengen. Het is dan ook aan te bevelen die basiswaarden/-normen expliciet op te noemen en toe te lichten in de schoolgids. Zie voor een lijst de opsomming op pagina 759. Zie voor de waarden en de normen van de leerkracht pagina 770-772.

5.2.3 Aanwijzingen voor de opvoeding op school

Er valt een hoop plezier te bevelen aan kinderen en met kinderen. Veel kinderen barsten van de initiatieven, hebben een leuke vorm van mondigheid, relativeren de vanzelfsprekendheid van de volwassencultuur, verbaliseren makkelijk en hebben een interessante jeugdcultuur, maar er valt ook nog een hoop te doen aan kinderen en met kinderen. Een van de opdrachten die opvoeders hebben is het bijbrengen van zelfverantwoordelijkheid. Dat is moeilijker dan kinderen te leren de veters te strikken, en bovendien is het een meer permanent proces.

De aanpak van deze problematiek begint met het loslaten van de romantiek van het kind. Dat is het kritiekloos alles leuk vinden wat kinderen doen.

Iedere opvoeder met verantwoordelijkheidsbesef die

het voorafgaande constateert zal niet bij de pakken neer gaan zitten. Opvoeden is een werkwoord en dat betekent dat er wat gedaan moet worden. Maar wat dan?

De basiskenmerken van een opvoeding tot zelfverantwoordelijkheid zijn: goede voorbeeldfunctionarissen zijn en bevorderen van keuzebewustzijn.

Bij het eerste punt gaat het er in eerste instantie om dat ouders en leerkrachten zelf het goede voorbeeld geven. Als er een afspraak met een kind gemaakt is en de ouder is te laat dan kan zo'n ouder ook niet aankomen met sorry, het was zo druk, maar moet zo'n ouder zeggen: 'Dat is fout van mij, ik had eerder weg moeten gaan, want ik wist dat het deze tijd erg druk is.'

Alibisering komt zelfs binnen de opvoeding voor. Als een kind van drie jaar tijdens het winkelen de straat op rent, reageren de ouders met: 'Wat ben je stout, je moet bij mammië blijven.'

Eigenlijk moet zo'n ouder zeggen: 'Wat dom van mij dat ik je niet beter in de gaten heb gehouden.'

Het zich verschuilen achter non-argumenten en vaagheden in de politiek staat gelukkig nog wat ver van het kind vandaan en heeft geen directe invloed op kinderen, maar wel op de ouders van de kinderen. Dat betekent dat overheden in hun jeugd beleid ook wel eens aandacht mogen besteden aan hun eigen voorbeeldfunctie.

De belangrijkste invalshoek, en de ouders willen dat ook graag, is het bevorderen van keuzebewustzijn. Aan de ontwikkeling van het keuzebewustzijn kan men thuis en op school wat doen.

In de eerste plaats betekent het dat kinderen op hun gedrag worden aangesproken.

Als kinderen dan vervallen tot alibisering dient een opvoeder het kind te wijzen op de keuzemogelijkheden die het kind had.

Bij die gesprekken dient ook de argumentatie aan de orde te komen in de zin van; waarom is het beter om deze of gene keuze te maken. En zo gauw het daarover gaat, gaat het over waarden en normen als respect voor anderen, respect voor bezittingen van anderen, naastenliefde of medemenselijkheid, zorgzaamheid, eerlijkheid, zelfbeheersing, etc.

Opvoeders moeten kinderen laten zien dat ze in een bepaalde situatie verschillende wegen kunnen kiezen.

Dat kiezen moet begeleid worden, omdat kinderen in ontwikkeling zijn en ze nog niet alle verantwoordelijkheden kunnen dragen. Ze kunnen ook alle consequenties van hun gedrag nog niet overzien. Daarvoor zijn ze nog kind en ook wettelijk niet aanspreekbaar, maar als men hen niet leert om bewust te handelen kunnen ze het leed veroorzaken van de nieuwe fami-

leergangopbouw bevorderen verantwoordelijkheidsbesef**groep 1 en 2**

- gedragalternatieven bespreken (je had ook)
- individualiseren (bij het kind zelf blijven)
- waarom invullen (daarom doe jij dat)
- helpen kiezen
- reduceren van het bemoeien
- Kijk en beleef ; verantwoordelijkheid
- Kijk en beleef; eerlijk zijn

groep 3, 4, 5, 6

- gedragalternatieven bespreken (je had ook)
- individualiseren (bij het kind zelf blijven)
- waarom invullen en vragen
- helpen kiezen
- thema's: iets kwijt, iets kapot, iets niet af, te laat, iemand is boos op jou, iets niet goed gedaan
- smoesjes
- de gevolgen accepteren
- echt sorry
- per ongeluk

groep 7, 8

- voortzetten groep 3, 4, 5, 6, en:
- expliciteren van het begrip *verantwoordelijkheid*
- expliciteren van het begrip *respect*

lies Tjoelker en Kloppenburg. Concreet betekent dat veel praten met kinderen en volhouden als kinderen daar onderuit proberen te komen.

De filosoof Ayer zei al: „Der Mensch ist ein wenig frei.” Dat betekent dat ons gedrag niet helemaal toegeschreven mag worden aan biochemische mechanismen, maar dat het kenmerkend voor de mens is dat er sprake is van beschaving. Wat ons van het dier onderscheidt is dat wij zelfbewustzijn bezitten.

Het weer terugbrengen van die beschaving zal een van de opdrachten van opvoeders in de eenentwintigste eeuw zijn.

5.2.4 Opvoeden tot verantwoordelijkheid

Als u denkt dat het bijbrengen van verantwoordelijkheidsbesef een pedagogische opdracht inhoudt voor u dan is het aan te bevelen het volgende op te nemen in uw dagelijkse werk.

Opvoeden tot verantwoordelijkheid kent vier stappen. Die stappen kunnen in alle groepen worden toegepast. De taal die daar bij gebruikt wordt en de toepassings-situaties verschillen wel per leeftijd, maar de principes zijn hetzelfde.

Het gaat om de volgende vier stappen:

- Stap 1. bewustmaken van eigen gedrag
- Stap 2. bewust maken van de eigen keuzen
- Stap 3. bewust kiezen
- Stap 4. aansprakelijkheid

Naast deze vier stappen is er nog een aan te bevelen leergangopbouw. Zie het overzicht bovenaan deze pagina.

De vier stappen**Stap 1. Bewustmaken van eigen gedrag**

© pravoo-Lekkerkerk-nieuwe gedragsorthotheek

Als u kinderen op hun eigen gedrag aan wilt spreken, moeten ze eerst bewust gemaakt worden van dat eigen gedrag. Een van de verklaringen voor het alibiseren is dat kinderen hun eigen gedrag ontvluchten. Veel kinderen hebben wel een sterke bemoeizucht met het gedrag van anderen.

Dat bemoeien met anderen moet u ook interpreteren in het kader van het doen van iets om daarmee hun eigen gedrag te ontvluchten.

Bewust maken van eigen gedrag kan op de volgende manier:

- een leerkracht die hen zegt wat ze doen: de werkwijze is dat u aandacht van het kind vraagt/eist in de vorm van dat het kind u aankijkt/op u gericht is en u zakelijk vertelt wat het kind deed en ook hoe anderen reageerden en de situatie die ontstaan is.
- door een medeleerling die vertelt wat het kind doet: u vraagt een medeleerling het kind te vertellen wat het deed. Vraag de medeleerling dat zo rustig mogelijk te doen.
- door het kind zelf te laten vertellen wat het gedaan heeft (niet het waarom, maar alleen het WAT).

De benadering bij die bewustmaking is dat u een nietes-welles-discussie voorkomt. Naast bewustwording is de betekenis van dit bespreken ook gelegen in het verwerven van de taal die nodig is om je bewust te worden van je eigen gedrag, daar over na te kunnen denken en er met anderen van gedachten over te kunnen wisselen.

Stap 2. Bewust maken van de eigen keuzen

De algemene benadering hier is dat u een concrete situatie neemt, waarbij het kind een bepaald type gedrag heeft tentoongespreid. U bespreekt met het kind individueel of met de gehele groep dat er ook andere manieren van gedrag/reacties mogelijk zijn.

Voorbeeld 1

Tijdens het buitenspelen pakt Pim een schep van Jeffrey kind af. Jeffrey wordt boos en slaat het Pim, rukt de schep weer los en vernielt het zandbouwwerk. Hier wordt Pim weer boos over en nu ontstaat er een echte vechtpartij.

U vertelt wat u ziet en u praat met de kinderen over de keuzen die je kunt maken als iemand wat van je afpakt:

- gewoon praten en zeggen dat je de schep terug wilt
- naar de juf gaan omdat het niet is op te lossen door de kinderen zelf

Voorbeeld 2

De kinderen in groep 8 weten dat je onder schooltijd niet mag snoepen. Wendy doet dat en de leerkracht sommeert haar het snoepje uit te spugen en in de pauze binnen te blijven. Wendy zegt; 'Maar Pamela snoepte ook hoor.' Pamela schreeuwt door de klas: 'Ik krijg je nog wel klikspaan.'

U bespreekt dit en praat met de kinderen over:

- de mogelijke reacties die je hebt als je gesnapt wordt: je moet het gewoon accepteren (je wist het toch en dan is het je eigen verantwoordelijkheid) en:
- wat is het nut van het klikken over anderen?

voorbeeld 3

Een kind doet in de pauze bij het buiten spelen z'n jas uit. De kinderen voetballen op het grasveldje. De kinderen rennen en in de spanning van de wedstrijd loopt een kind over de jas van het desbetreffende kind. Er zit een vieze moddervlek op. Bespreek o.a:

- wiens schuld is dit
- hoe moet het kind, dat de jas zo onhandig neerlegde, reageren?
- hoe moet het kind reageren dat over de jas rende?

Kenmerkend voor de bespreking is het aangeven van de keuzemogelijkheden die je hebt en het aangeven van wie er verantwoordelijk is voor wat er gebeurt.

Stap 3. Bewust kiezen

Ging het bij fase 2 nog over het achteraf bekijken welke mogelijkheden er zijn/geweest waren, nu gaat het om het vooraf over dingen leren nadenken en keuzen leren maken.

Neem concrete situaties uit het dagelijks leven zoals dingen die op school gebeuren of buiten de schooltijd en leg concreet de vraag aan de kinderen voor:

- als de juf zegt dat iets af moet wat kun je dan doen?
- als je samen met iemand iets moet doen en die ander wil het anders dan jij wilt, wat doe je dan?
- als je je fiets pakt en je stoot een andere fiets om, wat doe je dan?

Belangrijk is het om hierbij ook over het waarom te hebben. Waarom kies je voor de ene of de andere reactie?

Stap 4. Aansprakelijkheid

Bij verantwoordelijkheid gaat het ook om aansprakelijkheid of iets zwaarder: om schuld op je nemen. Als je dan eens de verkeerde beslissing neemt moet je dat ook toegeven.

Bespreek met de kinderen de foute beslissingen die ze gemaakt hebben en laat ze dat ook hardop zeggen. Spreek hier niet uitsluitend over, maar oefen ook concreet:

- het toegeven van iets
- het zelf zeggen dat je iets deed
- het aanbieden van verontschuldigheden

De leerganginhouden

Op pagina 206 is de inhoudelijk opbouw van de activiteiten weergegeven. (zie 5.2.3) De vier stappen vormen de basisaanpak, maar inhoudelijk kunt u het per afdeling nog over de volgende dingen hebben:

Groep 1 en 2**groep 1 en 2**

- gedragalternatieven bespreken (je had ook)
- individualiseren (bij het kind zelf blijven)
- waarom invullen (daarom doe jij dat)
- helpen kiezen
- reduceren van het bemoeien
- Kijk en beleef; verantwoordelijkheid
- Kijk en beleef; eerlijk zijn

Gedragalternatieven bespreken

(je had ook)

Bij de ontwikkeling van het verantwoordelijkheidsbesef is het niet mogelijk om bij jonge kinderen in groep 1 en 2 die waarden en normen expliciet te noemen. Dat is veel te abstract voor kinderen van deze leeftijd en bespreken leidt tot leeg verbalisme. Het kenmerkende van de begeleiding van de morele ontwikkeling is dat je per fase steeds een volgende fase voorbereidt. Dat betekent dat we het aandurven om bij kleuters toch dit soort dingen aan de orde te stellen in de hoop dat daarmee de volgende fase van begrijpen wordt voorgebakken/voorbereid. Immers om verantwoordelijkheden te kunnen dragen moet je basishouding al gericht zijn op het gegeven dat er meerdere keuzen te

maken zijn. Veel kinderen denken star en rechtlijnig en zijn te weinig gericht op de diversiteit aan mogelijkheden.

Dat betekent dat ze van jongs af aan gewezen moeten worden op het feit dat er meer wegen naar Rome leiden. Daartoe hebben ze een leerkracht nodig die steeds die verschillende wegen laat zien en ook aan geeft dat die verschillende wegen mogelijk en acceptabel zijn.

Zie de aanpak daarvoor zoals beschreven bij de weergave van de vier stappen.

Individualiseren

(bij het kind zelf blijven)

Kinderen hebben al op jonge leeftijd de neiging om hun eigen aansprakelijkheid te ontvluchten en te wijzen op omstandigheden en op anderen die het ook doen of het kind aangezet hebben tot iets.

Het is heel belangrijk om daar niet op in te gaan en steeds weer terug te keren naar het kind en te zeggen dat u het wil hebben over wat het kind heeft gedaan.

Een speciale vorm van ontvluchten is de uiting: 'Het is een grapje'. Met die uiting moet u ook korte metten maken en duidelijk aangeven dat het geen grapje is door te wijzen op het gevolg van die daad voor anderen.

Waarom invullen

(daarom doe jij dat)

Jonge kinderen in groep 1 en 2 kunnen nog niet aangeven waarom ze iets doen. Dat is trouwens ook voor veel volwassenen moeilijk. Toch kan het aan de orde stellen van het waarom het kind helpen bij het ontwikkelen van normbesef. Bij jonge kinderen kunt u dat niet vragen, maar moet u het waarom voor het kind aangeven. Bij het aangeven van motieven voor een daad komen we op achtergronden die te maken hebben met de mentaliteit van een kind. In de map "Gedrag & gedragsproblemen" worden de ongewenste achtergronden denkfouten genoemd. Het is belangrijk om die denkfouten op zo jong mogelijke leeftijd aan de orde te stellen. Daarbij moet u zich realiseren dat kinderen volwassenen in ontwikkeling zijn en dat ze nog niet alles kunnen en nog niet overal aan denken. Het is toch belangrijk om al met die morele ontwikkeling bezig te zijn en te beseffen dat ze het nog moeten leren. Het is ook belangrijk om niet alleen een mentaliteit aan te geven, maar ook het *Maar* aan te geven.

Bijvoorbeeld:

-Jij doet dat omdat je denkt dat je niet netjes met spullen van anderen om hoeft te gaan, *maar* op school moet dat wel, want alle spullen van school zijn van ons allemaal en morgen moet jij weer met die spullen

omgaan. Bovendien zijn de spullen van school en de juf houdt er niet van dat anderen haar spullen kapot maken. Dat wil ik gewoon niet.

Enkele denkfouten bij kinderen:

-je deed dat omdat je zelf die spullen wil hebben, MAAR:

-het werd is niet klaar omdat je overal rond hebt gekeken

-je deed dit omdat je het moeilijk vindt om anderen iets van jou te geven, MAAR:

-je deed dat omdat je niet goed nadenkt over dat dit voor andere kinderen niet zo leuk is

-je deed dit omdat je denkt dat je niet netjes met spullen van anderen om hoeft te gaan

-je deed dit omdat je hem niet aardig vindt

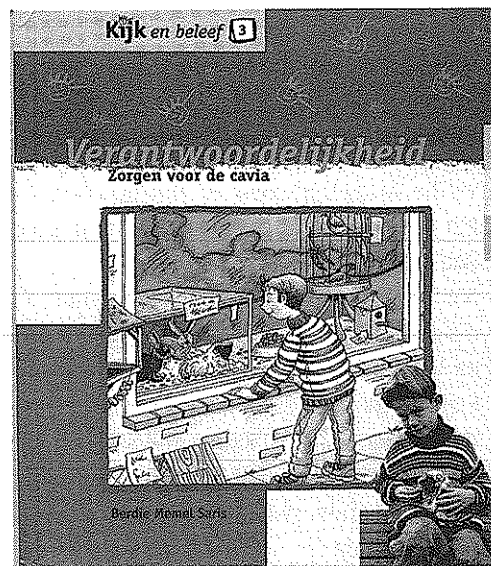
-je deed dit omdat je alleen aan jezelf denkt en er niet aan denkt dat anderen het ook leuk moeten hebben

Helpen kiezen

Voor kinderen in groep 1 en 2 is het belangrijk dat ze hulp krijgen bij het kiezen. Dat betekent dat het belangrijk is de kinderen voor de keuzes te stellen en daar over te praten. Kies dingen uit het dagelijkse leven, laat kinderen er over nadenken, maar schroom niet om uw eigen ideeën aan te geven. Van uw motiveringen en criteria kunnen kinderen leren. Zeg: 'Eigenlijk kun je dan beter, want'

Bijvoorbeeld:

- Wat doe je als je het rode potlood wilt en iemand anders heeft het al?
- Wat doe je als je niet verder kunt met je werk?
- Wat doe je als je ziet dat een kind het kopje thee van de juf heeft omgegooid en gewoon wegloopt?
- Wat doe je als je gepest wordt?

Reduceren van het bemoeien

Iedereen die regelmatig kinderen in klassen/groepsverband meemaakt, weet dat er een toename is van bemoeizucht bij de kinderen. Op een andere plaats in deze update is reeds aangegeven dat dat te maken heeft met het ontvluchten van de eigen aansprakelijkheid. Die kans moet u de kinderen niet geven. Het is aan te bevelen dat bemoeien te reduceren. In de nieuwe (de 2000-versie) versie van het leerlingvolgsysteem voor groep 1, 2, (3) en sbo is daar een programma voor opgenomen. Zie bijlage 236 van de map van het kleutervolgsysteem.

Het is belangrijk daar vroeg mee te beginnen en kinderen te leren dat ze zich alleen mogen bemoeien met dingen die hen direct aangaan. Kap die bemoeizucht af en zet die benadering door na groep 2. Gecombineerd met het afleren van het bemoeien dient u het geven van pluimpjes aan te leren. Leer kinderen om per dag minimaal eenmaal iets leuks van iemand te zeggen onder het motto: een pluimpje kost niets.

Kijk en beleef; verantwoordelijkheid

Behandel met de kinderen het boekje *Verantwoordelijkheid*, zorgen voor de cavia van Berdie Memel Saris, uitgegeven bij Kwintessens in Hilversum. Het basisprincipe van verantwoordelijkheid komt daarin aan de orde in het kader van het dragen van verantwoordelijkheid voor het verzorgen van een huisdier.

Kijk en beleef; eerlijk zijn

Behandel met de kinderen het boekje *Eerlijk zijn* van Celeste Snoek, uitgegeven bij Kwintessens in Hilversum. Het gaat daarbij over een kind dat stickers uit de la van de juf pakt. Bespreek daarbij ook de invalshoek verantwoordelijkheid in de zin van aansprakelijkheid, en andere reactiemogelijkheden.

Groep 3, 4, 5 en 6**groep 3, 4, 5, 6**

- gedragsalternatieven bespreken (je had ook)
- individualiseren (bij het kind zelf blijven)
- waarom invullen en vragen
- helpen kiezen
- thema's: iets kwijt, iets kapot, iets niet af, te laat, iemand is boos op jou, iets niet goed gedaan
- smoesjes
- de gevolgen accepteren
- echt sorry
- per ongeluk

Zie de werkwijze zoals aangegeven bij groep 1 en 2. Deze aanpak kunt u ook in de middenbouw uitvoeren.

Thema-behandeling*thema: iets kwijt*

In het voorafgaande ging het om het aansluiten bij bepaalde concrete dagelijkse ervaringen van kinderen. U kunt ook bepaalde situaties aan de orde stellen, zonder dat kinderen er om vragen, maar om ze voor te bereiden op wat zich voor zou kunnen doen. Doe dat op de volgende wijze:

- introductie van de situatie.
 - bekijken waardoor iets is ontstaan en wie er schuldig aan is.
 - bekijken wat de meest aanbevolen manier (of manieren) van reageren is/zijn en waarom.
 - bekijken hoe je zoiets kunt voorkomen.
- Doe dat bij dit thema m.b.t. iets kwijt zijn.

thema: iets kapot

- introductie van het begrip: je doet je jas achterop de fiets en thuis blijkt de mouw helemaal kapot te zijn want die is in de spaken terecht gekomen
- hoe kon dit zo gebeuren? Wiens schuld is dit?
- hoe moet je reageren op die situatie?
- hoe kun je zoiets voorkomen?

thema: iets niet af

Behandel de volgende thema's zoals bij het eerste thema is weergegeven. Hier gaat het er om dat iets af moet zijn, maar dat dat niet gelukt is omdat je eerst wat anders hebt gedaan of omdat iemand je steeds lastig kwam vallen.

thema: te laat

Je moet ergens naar toe en je bent te laat.

thema: iemand is boos op jou

Iemand is boos over wat je tegen hem hebt gezegd.

thema: iets niet goed gedaan

Je hebt iets helemaal anders gedaan dan de opdracht was.

thema: smoesjes

Besprek ook met de kinderen het verschijnsel smoesje. Bij een smoes gaat het om alibiseren bij uitstek. Je zoekt een reden om je eigen fouten te verdoezelen.

thema: de gevolgen accepteren

Bijvoorbeeld:

- Je wordt gesnapt bij iets wat verboden is
- Je bent te laat voor iets en kunt nu niet meer meedoen
- Je hebt iets niet goed gedaan en nu mag iemand anders het doen
- Je hebt ergens aangezet waar je niet aan mocht komen

Hierbij gaat het om de vraag hoe je moet reageren als de gevolgen merkbaar worden van iets dat jouw schuld is.

thema: echt sorry

In de inleiding van deze update is al aangegeven dat voor veel kinderen sorry een automatisme is. Dat betekent niet dat je geen sorry meer zou mogen zeggen, maar sorry moet wat inhouden. Nu gaat het er om weer inhoud in 'sorry' aan te brengen. Dat kan door vanaf dat moment binnen de school niet te volstaan met het woord sorry, maar kinderen te leren er iets bij te zeggen, bijvoorbeeld:

'Sorry dat dit niet af is, want ik heb er te weinig tijd voor genomen.'

U leert de kinderen dan aan te geven om sorry te zeggen, maar er achteraan te zeggen wat ze hadden kunnen doen om het sorry te voorkomen.

Groep 7 en 8

groep 7 en 8

- voortzetten groep 3, 4, 5, 6, en:
- expliciteren van het begrip *verantwoordelijkheid*
- expliciteren van het begrip *respect*

In groep 7 en 8 kunt u de werkwijze van de vorige groepen voortzetten en vooral volhouden. Daarnaast kunt u kinderen nu leren om twee begrippen bij naam te noemen en te hanteren in het dagelijks leven.

Expliciteren van het begrip *verantwoordelijkheid*

In de bovenbouw van de basisschool is het mogelijk om enkele belangrijke richtingaangevende waarden en normen expliciet te noemen. U kunt dan gewoon het begrip *verantwoordelijkheid* behandelen en beleven. Bij het behandelen gaat het om het introduceren en bij het beleven gaat het om het koppelen van het begrip aan actuele gebeurtenissen en situaties zodat de inhoud beleefd kan worden.

Doe dat op de volgende wijze:

- introductie van het begrip
- invulling van het begrip
- leren gebruiken van het begrip
- feedback van het gebruik.

Neem een herkenbare situatie zoals het passen op een hondje van een ander, het voorbereiden van een overhoring, o.i.d. Koppel aan die gebeurtenis het begrip *verantwoordelijkheid*. Leg de kinderen uit dat dat begrip te maken heeft met dat wanneer er iets gebeurt het door jou komt en niet door iemand anders. Als je op een hondje van iemand moet passen en je opent de voordeur om een vriendje binnen te laten dan kan het hondje tussen je benen door naar buiten glippen. Je kunt dan niet met smoesjes aankomen van dat het allemaal zo snel ging en dat het eigenlijk door dat vriendje is gekomen. *Verantwoordelijkheid* heeft een positieve en een negatieve kleur. Als het goed gaat mag je trots op jezelf zijn en ook tegen jezelf zeggen: 'Dat heb ik goed gedaan.'

Als het niet goed gaat moet je tegen jezelf en anderen zeggen: 'Dat is dom van mij. Ik had beter'

Daarbij hanteert u samenhangende begrippen als:

- schuld
- te wijten aan
- te danken aan
- ik had beter
- ik had beter niet

Probeer na de introductie alledaagse situaties te koppelen aan het begrip.

Neem bij voorkeur dingen uit de directe beleving van de kinderen, maar het mogen ook dingen zijn die ze in hun omgeving horen zoals een dronken chauffeur die iemand aanrijdt, een kind in het voortgezet onderwijs dat zakt omdat het te weinig gestudeerd heeft, etc. Daarna kunt u kinderen leren om het begrip te koppelen aan iets wat ze doen en door te zeggen: 'Koppel eens het begrip verantwoordelijkheid aan wat er nu is gebeurd.'

Expliciteren van het begrip respect

introductie van het begrip

Respect heeft te maken met de ruimte die mensen geven om zichzelf te zijn zonder openlijk beoordeeld te worden. Neem een situatie van een kind dat vertelt dat het voor het eerst naar een damclub is geweest en dat de rest van de klas dat kind uitlacht en minachtend doet over het kind en die hobby. Introduceer nu het begrip respect en leg uit dat dat te maken heeft met het feit dat iedereen zichzelf mag zijn en dat daar niet onnodig commentaar en uitlachen bij hoort. Je mag wel zeggen dat het dammen niets voor jezelf is, maar je mag anderen niet veroordelen of minachten die dat wel leuk vinden.

invulling van het begrip

Ga bij de gesprekken met de kinderen uit van

- eerbied voor de ruimte waarop iedereen recht heeft om zichzelf te zijn
- variatie op het menszijn en niet de eigen visie als norm voor anderen
- begrip voor herkomst en voor geschiedenis van iedereen
- betrokkenheid en interesse tonen voor anderen
- positieve verwachtingen
- terughoudendheid in oordelen/veroordelen
- meer luisteren en minder preken

leren gebruiken van het begrip respect

Probeer nu bij alledaagse activiteiten het begrip respect te koppelen aan die alledaagse activiteiten zodat ze allerlei invullingen krijgen.

feedback van het gebruik

Probeer nu de kinderen tijdens discussies en gesprekken het begrip respect te laten hanteren. Stel dan de vraag: Kun je het begrip respect hier ook nog aan koppelen?

6. Ouderadvisering

Voor de aansluitende begeleiding thuis is er een ouderbrief. Zie daarvoor pagina 63.

7. Verder lezen/ websites

Er zijn geen specifieke boeken en sites over het alibiseren. Er zijn de genoemde krantenartikelen aan het begin van dit orthobeeld. Alibiseren heeft te maken met het verantwoordelijkheidsbesef en met waarden en normen. Daar is wel veel literatuur over:

- Zie voor de literatuur over de waarden en normen het orthobeeld over de waarden en de normen op pagina 755 en verder.
- Zie: Het ontstaan van moreel besef, van Tjeert Olt-hof e.a. Swets & Zeitlinger, Lisse 1994.
- Zie Socialisatie en moraal, Onderwijs en waarden in een laat-moderne tijd van Cees Klaasen, Garant, Leuven Apeldoorn, 1996.
- De waarden en de normen van de leerkracht, Zie blz. 770 t/m 772.

Even Googlen met het woord verantwoordelijkheidsbesef en u komt diverse internetinhouden tegen.

8. Bijlage

Zie de ouderkant over verantwoordelijkheid op pagina 212 en 213.

Maatwerk

Vaak hebben kinderen met de kenmerken van dit orthobeeld ook nog allerlei andere vormen van gedragsproblemen. Er kunnen achter dit type probleemgedrag weer andere beelden schuilgaan. In dat geval is het belangrijk om die andere beelden erbij te betrekken. Soms blijkt het bij een bepaald orthobeeld eigenlijk om een ander soort probleem te gaan. Zie over deze vorm van maatwerk pagina 21– 40.

Opgelet

De inhoud van deze orthotheek is ontwikkeld voor het gebruik door LEERKRACHTEN in gewoon en speciaal basisonderwijs. (sbo) Soms heeft een ingezette begeleiding te weinig effect en zijn de gedragsveranderingen niet waarneembaar. In dat geval is het raadzaam externe deskundigen in te schakelen, zoals orthopedagogen of psychologen van een schoolbegeleidingsinstituut of van instanties waar de ouders contact mee hebben. Bespreek het beperkte effect met de ouders en overleg wat er nu gedaan gaat worden. Stel ook de vraag of deze school het meest geschikt is voor dit kind.

Bijlage 1 ouderkrant

Verantwoordelijkheid

Wat vinden ouders belangrijk?

Als je aan ouders vraagt wat ze belangrijk vinden in de opvoeding, dan scoort het bijbrengen van verantwoordelijkheidsbesef zeer hoog. Toch moet vastgesteld worden dat kinderen (en ouderen) steeds slechter aanspreekbaar zijn op wat ze doen. In het onderwijs is dat te zien als een leerkracht een kind aanspreekt op ongewenst gedrag. Het eerste wat een kind dan over het algemeen zegt, wijzend op anderen: „Maar hij doet het ook.“

Een ander symptoom van ontvluchte verantwoordelijkheid is de lege inhoud van het begrip *sorry*. Vroeger had *sorry* nog een inhoud van spijt, berouw, schuldbesef. Nu is het een automatisme geworden.

Kinderen roepen te gauw *sorry* en als de leerkracht het ongewenste gedrag wil bespreken dan zeggen ze: 'Maar ik heb toch al *sorry* gezegd.' Op die manier is het een doodoener geworden om daarmee af te komen van gesprekken die over jezelf gaan. Het gevolg daarvan is ook dat kinderen zich steeds meer met anderen bemoeien. In de klas is dat ook te merken. Kinderen geven steeds meer commentaar op het gedrag van anderen om daarmee maar niet over zichzelf hoeven te praten. Een ander symptoom van het ontvluchten van je eigen verantwoordelijkheid is om alles maar met 'per ongeluk' aan te geven. Kinderen doen volgens henzelf dingen niet expres, maar doen het allemaal per ongeluk. Dat per ongeluk is dan ook een manier om onder je eigen verantwoordelijkheid vandaan te komen.

De sorry-cultuur

Wij leven maatschappelijk gezien steeds meer in een sorry-cultuur. Kinderen

Kind moet serieus sorry leren zeggen

De jeugd groeit op in een 'sorry-cultuur', maar dat betekent niet dat zij verantwoordelijkheidsbesef krijgt bijgebracht. In tegendeel, kinderen moeten zich graag met anderen, maar zijn in afnemende mate aanspreekbaar op eigen gedrag. Opvoeders moeten weer beschaven

den, bij Wuuutwezel aangereden. De bestuurder stapte uit en reageerde met: ik deed het niet expres. Zo'n aanrijding is makkelijker te accepteren als de bestuurder zou zeggen: Het is echt het overgevoel van kinderen in listischer z die zijn en

Niet alles per ongeluk

Opvoeding

Luc Koning

Kinderen die opgroeien in een sorrycultuur hebben overal excuses voor. Luc de Koning introduceert het begrip 'alibiseren', een manier om onder de eigen aansprakelijkheid uit te komen. In de opvoeding moet meer aandacht komen voor het gedrag van kinderen en ze moeten er vooral op worden gewezen dat de mogelijkheid bestaat om keuzen te maken.

In Trouw van 30 april werd in de titel van het columnadebat over

hebben hun mentaliteit niet van een vreemde. Tijdens het eerste paarse kabinet is het begrip sorry-cultuur ontstaan. Bewindslieden blunderden, maar trokken geen consequenties van het falende beleid.

Als er problemen zijn tussen consument en bedrijven of tussen de burgers en de overheid dan word je van het kastje naar de muur gestuurd, schuift iedereen de schuld op de ander of zegt men dat de computer een fout gemaakt heeft. Dat alles resulteert in het beeld dat te zien was in de tv.-serie *Vet VMBO* waarin een ouderpaar met een kind bij een leerkracht zitten en de leraar zegt dat het niet zo goed gaat op school. De eerste reactie van het kind is dan: 'Maar u bent te slap, u moet strenger zijn.' Het kan dus niet aan de leerling liggen, het ligt steeds aan anderen.

Het grote nadeel

Het grote nadeel van een verdwijnend verantwoordelijkheidsbesef is tweeledig. Het kan opgroeiende kinderen veel leed berokkenen. Ze doen ongewenste dingen, waarvan ze zelf denken dat ze er niets aan hebben kunnen doen, en waar ze veel nadelige gevolgen van kunnen onder vinden, zoals met te veel alcohol op een

begeleiding, voorlichting
opleidingen
onderzoek
uitgeverij

tel: 0180-662099, fax: 0180-664450 (NL)
Slobeendstraat 27, 2941 PC Lekkerkerk

scooter stappen en ene ongeluk veroorzaken (het komt door de drank) of als je weet dat je een 5.5 voor wiskunde nodig hebt toch maar een 5.2 halen (Het lukt toch niet meer, het komt door die leraar). Kinderen kunnen toch door justitie verantwoordelijk worden gesteld en kunnen toch van een opleiding afgestuurd worden.

Ten tweede berokkent het verdwijnen van verantwoordelijkheidsbesef medeburgers en de samenleving veel leed. Genoeg redenen om er wat aan te doen.

Opvoeden tot verantwoordelijkheid

De invloedrijke pedagoog Langeveld stelde al dat het doel van de opvoeding de zelfverantwoordelijkheid is.

Vijf basistips voor de opvoeding tot zelfverantwoordelijkheid

- **1. Toch maar veel over praten:** het sorry zeggen van veel kinderen is een manier om onder gesprekken over je eigen gedrag vandaan te komen. Als je maar gauw zegt; "t Spijt me." dan heb je een kans dat er geen hele preek volgt. Toch is het belangrijk dat u die pedagogische gesprekjes met uw kinderen houdt, ondanks de tegenzin bij veel kinderen. Sommige ouders zwichten dan ook voor de tegenzin van de kinderen. U laat in die gesprekken zien dat u als ouder ook een verantwoordelijkheid ziet t.o.v van uw kind. De basis om als kind verantwoordelijkheidsbesef te ontwikkelen, ligt in het ervaren van verantwoordelijkheidsbesef van hun ouders. In de gesprekken met uw kind is het aan te bevelen de volgende begrippen te hanteren;

- schuld
- smoesjes
- eerlijkheid
- spijt
- je had ook een andere keuze kunnen maken
- nadelig voor jezelf
- nadelig voor anderen

- **2. Vooraf keuzemogelijkheden bespreken:** ouders bereiden vaak praktische dingen wel met hun kinderen voor (goed uitkijken), maar het is ook belangrijk om gedrag voor te bereiden. Als uw kind iets moet gaan doen dan is het aan te bevelen de keuzemogelijkheden te bespreken. Doe dat zo veel mogelijk vragenderwijs met de kinderen door ze zelf na te laten denken over de keuzemogelijkheden. Bespreek ook de voor- en nadelen van de keuzen waar kinderen mee komen en schroom niet om bij onverantwoorde keuzen aan te geven hoe u vindt dat ze zich moeten gedragen. Kinderen

zijn mensen in ontwikkeling die ook al hun verantwoordelijkheden nog niet kunnen overzien. Ze hebben een volwassene nodig die zijn verantwoordelijkheid neemt door het kind te wijzen op verantwoordelijkheden die het kind heeft.

- **3. Achteraf gedrag bespreken:** kinderen kunnen ook veel leren van dingen die gebeurd zijn. Bespreek daarom met ze de dingen die ze goed gedaan hebben en ook de dingen waar ze verantwoordelijkheden hebben laten liggen. In die gesprekken is het belangrijk kinderen zelf te wijzen op wat het voordeel is van wat zij van die keuze hebben ondervonden en geef ook het voordeel aan van anderen. Laat bij het laten liggen van verantwoordelijkheden ook aangeven wat de nadelen daarvan voor het kind zelf geweest zijn en het nadeel voor anderen. Probeer ook steeds te kijken welke lering daaruit voor een volgend keer te halen is.

- **4. Zelf eerlijk zijn en geen smoesjes gebruiken:** de basis voor de ontwikkeling van verantwoordelijkheidsbesef wordt ook gelegd in de wijze waarop de kinderen zien hoe hun ouders met verantwoordelijkheden omgaan. Er moeten in het leven veel keuzen gemaakt worden en sommige kinderen zien lakse ouders om hen heen die dingen laten liggen, dingen zo maar doen, smoesjes achteraf bedenken, alleen aan zichzelf denken en dan is het vanzelfsprekend dat kinderen die mentaliteit overnemen. Het is belangrijk dat u eerlijk bent, ook als u een fout maakt en verantwoordelijkheden laat liggen. Geef dan aan dat het uw schuld is en niet de schuld van anderen of de schuld van de samenleving. Sommige kinderen zien hun ouders smoesjes bedenken als ze beloftes niet nakomen. Kinderen hebben dat snel in de gaten en zullen naar u toe ook minder eerlijk zijn en ook smoesjes bedenken.

- **5. De samenleving beoordelen:** probeer ook in het omgaan met uw kind te vertellen wat u van dingen vindt die u zoal om u heen ziet gebeuren. Laat uw kind merken dat u het eens bent met de keuzen die bepaalde mensen maken en dat u het oneens bent met de verantwoordelijkheden die anderen laten liggen.

- **Tip:** Zorg er echter ook voor dat kinderen geen te zware verantwoordelijkheden moeten dragen, zoals het op te jonge leeftijd op broertjes of zusjes moeten passen, etc.

Ouders 'glijden af' in bijzijn van de kinderen

Hoofddorp - Zaterdag moest de politie er aan te pas komen om twee gezinnen, die elkaar in een speeltuin in de haren waren gevlogen, uit elkaar te halen. Rond 18.45 uur brak de massale vechtpartij uit in een speeltuin aan de Dijkwater in Hoofddorp. De kinderen hadden ruzie gekregen om een glijbaan en hun ouders er bijgehaald die op hun beurt de andere kinderen hadden geslagen.

De geslagen kinderen waren op bezoek bij andere mensen in de buurt en hadden hun eigen ouders erbij gehaald waarna een flinke knokpartij was ontstaan. De partijen zijn door de politie gescheiden. Een 42-jarige vrouw uit Hoofddorp en een 9-jarig meisje uit Almere zijn voor behandeling van hun verwondingen naar een ziekenhuis gebracht. De politie stelt een nader onderzoek in.

